

**El *Diccionari de la Natura* de l'obra d'Enric Valor
O *Dicionário da Natureza* da obra de Enric Valor
The *Nature Dictionary* from Enric Valor's work**

Joan de Déu MARTINES LLINARES¹

Resum: El propòsit d'aquest article és explicar la importància de fer un diccionari de la natura de l'obra literària d'Enric Valor com a primer pas per confeccionar un futur diccionari de tot el lèxic valencià. S'han explicat els dos objectius principals. El primer és fer més accessible i coneguda l'obra als lectors contemporanis i futurs, particularment per a l'ensenyament de la llengua i la literatura. I el segon, prosseguir amb la recuperació i difusió del patrimoni lèxic del català dels valencians iniciada pel mateix mestre castellut. S'ha triat el lèxic de la natura perquè és la columna vertebral del model de llengua de l'escriptor de Castalla ja que Valor va voler recuperar i rescatar de l'oblit els mots genuïns dels valencians i aquests són els de l'àmbit rural, els de la terra i els va elevar a categoria literària. A més a més, hem oferit una petita mostra de com serà aquest diccionari amb els criteris de confecció, que, en la gran majoria seguiran i adaptaran, els del DDLC. I un apèndix amb alguns exemples per a il·lustrar-los

Abstract: The purpose of this article is to explain the importance to do a dictionary of the nature of Enric Valor's work as a first step to make a future dictionary of all his lexicon. We have explained the two main aims. The first is to do more accessible and known the work to the contemporary and future readers, particularly for the education of the language and the literature. And the second, pursue with the recovery and diffusion of the lexical heritage of the Catalan of the Valencians initiated by the same teacher of Castalla. It has chosen the lexicon of the nature because it is the vertebral column of the model of language of the writer of Castalla since Enric wanted to recover and rescue of the oblit the mots genuine of the Valencians and these are the ones of the rural field, the ones of the land and elevated them to literary category. In addition, we have offered a small sample of how will be this dictionary with the criteria of preparation, that, in the big majority will follow and will adapt, the ones of the DDLC. And an appendix with some examples to illustrate them.

¹ Doctor Internacional per la Universitat d'Alacant. *E-mail:* jmartinesllinares@gmail.com.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 2 (2015/2)*

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragón

Jul-Dec 2015/ISSN 1676-5818

Paraules clau: Lexicografia – Lingüística del *corpus* – Lèxic d'Enric Valor – Dictionaris – *Corpus*.

Keywords: Lexicography – Linguistic of the *corpus* – Enric Valor's léxicon – Dictionaries.

ENVIADO: 10.10.2015

ACEPTADO: 10.12.2015

Però hem viscut per salvar-vos els mots, per retornar-vos el nom de cada cosa, perquè seguíssiu el recte camí d'accés al ple domini de la terra (Salvador Espriu)

I. Projecte del diccionari de l'obra literària d'Enric Valor

I.1. Objectius

I.1.1. Per què un diccionari i per què del lèxic de la natura

La comunicació entre els humans està en constant evolució, no és una cosa nova. Aquesta evolució s'ha accelerat d'una manera insospitada anteriorment a partir del desenvolupament de les societats industrials després de la Segona Guerra Mundial i, a l'Estat espanyol, als últims anys de la dictadura franquista. Tot açò ha comportat una gran metamorfosi en molts àmbits ja que es pateix una transformació social i econòmica forta, es passa d'una societat predominantment rural a una bàsicament urbana. Això implica molts canvis culturals i, per tal causa, també lingüístics.

Es deixa d'emprar i transmetre el lèxic que havia estat útil en el mode de vida tradicional com a conseqüència, sobretot, de la modificació del model econòmic: industrialització, turisme, serveis... I encara cal afegir-hi la progressiva alfabetització que provoca l'estandardització lingüística mitjançant l'escolarització, els mitjans de comunicació i també amb el lleure, especialment, per mitjà del cinema, la televisió, la música, la lectura... o siga, amb el multiaprenentatge. A més a més, l'esclat de la tecnologia, accentuat en els últims anys, ha desenvolupat la societat de la informació i de les comunicacions.

Es pot observar com gran quantitat de lèxic ha deixat d'emprar-se o s'usa amb un altre significat en molt poc temps, cosa que abans no ocorria amb tanta celeritat. Es perden o es canvien treballs tradicionals i fortament arrelats a la cultura popular del camp, usos, eines i, per tant, el vocabulari que els designava. A més a més, hem de recordar que el català en aquella època estava en una situació crítica per l'arraconament i la persecució institucional que patia, i la ruralia era pràcticament el darrer reducte monolingüe i on s'havia aixoplugat un model lingüístic més conservador.

La literatura sempre ha estat un reflex del que passa a la societat. Es pot testimoniar en autors del segle XIX i XX com Narcís Oller, Llorenç Villalonga, Maria Mercè Marçal o Carmelina Sánchez Cutillas, que són un referent des d'una perspectiva sociològica per aquest motiu. El problema apareix quan aquests canvis tan profunds i tan vertiginosos en la societat fan que aquesta literatura no siga comprensible per al públic urbà, especialment, per al més joves. A partir dels anys seixanta, apareixen autors com Miguel Delibes a Espanya o Enric Valor al País Valencià que s'adonen d'aquesta variació. De tota manera, no es pot comparar la situació del castellà i del català en aqueixa època, però sí els canvis culturals que es produeixen a la societat i que afecten el canvi lingüístic, perquè aquest no és exclusiu de les situacions d'interposició lingüística. L'article de Pedro Cáceres (2010) al periòdic *El Mundo* sobre Delibes pot ajudar a comprendre aquest reemplaçament:

Dentro de poco, habrá que leer a Miguel Delibes con el diccionario en la mano. Casi nadie podrá entender el vocabulario del ámbito rural que emplea en su obra... Se perdieron los usos, las herramientas y las palabras que los describían.

Delibes, quan reflecteix la vida rural, incorpora al discurs literari vocabulari i fraseologia d'aquell món. Al seu discurs d'entrada a la Real Academia Española "El sentido del progreso desde mi obra" (1975), es pot observar amb més profunditat aquest compromís.

Enric Valor també s'adona d'aquest procés. Però, a més a més, es troba amb altres dificultats com són la normalització del català al País Valencià i la falta d'una tradició narrativa pròpia, com tenien la majoria de les llengües europees i, fins i tot, el català a Catalunya. Per això, i com ja han dit altres estudiosos de la seua obra, Valor, a banda de fer literatura i d'omplir un buit en la

rondallística i en la narrativa valenciana, també vol normalitzar el català al País Valencià; en paraules de Salvador (1999, 17): “Perquè, tot ben garbellat, la dèria de Valor en les seues rondalles té un doble vessant: el del relat –la passió de contar– i el de difondre el coneixement del país, del paisatge i de la llengua estimada”.

Aquesta tremenda comesa serà feta amb un model literari i lèxic basat en la ruralia, ja que, com s’ha apuntat adés, el poble, el camp és l’únic lloc on encara es manté una vida monolingüe. Valor va nàixer a Castalla (l’Alcoià, País Valencià), d’on era sa mare; son pare era nat a Penàguila (a la mateixa contrada), per la qual cosa coneixia perfectament el parlar del migjorn valencià que li va servir de model. El mestre rescata de l’oblit un gran nombre de mots de la terra, les muntanyes, la vegetació, la fauna, la meteorologia... i els eleva a la categoria literària. Ja ha estat reconegut aquest paper de Valor:

Ell era ben conscient del seu paper històric en la salvació i vehiculació de la riquesa lèxica de l’antic fons patrimonial del nostre idioma conservat en el poble i en les zones allunyades de les ciutats i de la renovació de la llengua literària. I sabia que ho havia de fer a la manera que ho feren les altres llengües de cultura amb el realisme en circumstàncies semblants, quan el món urbà comença a substituir el món rural, a la manera dels seus admirats Azorín i Miró, Valle Inclán o Unamuno pel que fa a Espanya; Zola o Flaubert a França, Dostoiewski i Tolstoy a Rússia, i Moravia i Pavese a Itàlia. Casanova (2011, 71)

L’homenot castallut és un prodigiós lexicògraf que arreplega i espigola les paraules i, incorporant-les a l’obra literària, els dóna prestigi i les aporta al lèxic general com demanava Pompeu Fabra². És un ferm difusor de la normativa de l’Institut d’Estudis Catalans al País Valencià mitjançant la seua obra literària i, així mateix, no es pot oblidar l’exercici de l’escriptor com a gramàtic. Va dur a terme una tasca lexicogràfica que posa al servei de l’ensenyament amb les

² Valor arriba a ser un entusiasta del català dels valencians, com ja han advertit Tarin-Hernández-Navarret (1998, 15): “El valencià és el millor català que es parla perquè continua sent el català clàssic. Els valencians encara conserven la conjugació clàssica dels verbs [...] És un honor per als valencians mantenir tantes característiques del català medieval. Jo dic als valencians que continuen conreant la seua varietat, el valencià. Que procuren no enrecordar-se del nostre català de Barcelona. Que s’acosten al català del segle XV que han escrit els nostres clàssics. Això és el que jo he fet començant per les Rondalles i acabant per la Trilogia. He fet al peu de la lletra el que demanava Pompeu Fabra i no crec que estiga mal”.

seues narracions adaptades als infants i amb el *Vocabulari escolar de la llengua* i el *Vocabulari fonamental*. Una altra tasca a destacar és la col·laboració magistral al diccionari Alcover-Moll i els glossaris per a les edicions infantils de les *Rondalles Valencianes*, escrites pel mateix autor.

La importància que té en la recuperació i aportació del lèxic i, més en concret, del lèxic rural valencià al català de tothom és capital. Segurament, és el narrador més important que han tingut les lletres catalanes al País Valencià els últims segles. Les característiques del seu model lèxic, tan lligat a una vida tradicional (cada vegada més allunyada de la societat contemporània), i d'una gran riquesa i genuïnitat justifiquen un projecte com el que plantejem ací: un despullament sistemàtic i exhaustiu de tot el lèxic i la fraseologia de l'obra valoriana. Això, com explicarem, s'ha de fer amb mitjans informàtics i serà la base per a l'elaboració de material lexicogràfic que servirà per a la difusió del patrimoni lèxic del català dels valencians preservat per l'escriptor de Castalla i per a fer més accessible la seua obra als lectors contemporanis i futurs.

A més a més, cal recordar que el català també pateix una altra dificultat, la interposició lingüística del castellà. Alguns d'aquests mots pràcticament no es coneixen en català, però sí en castellà a causa d'aquesta intromissió. La televisió, la lectura, *Internet...* la gran majoria en aqueixa llengua han fet que catalanoparlants només coneguen o sàpiguen identificar-los en castellà; un exemple pot ser el de *camamil·la*, que ha estat reemplaçada en bona mesura per *manzanilla* a causa de ser molt emprada com a infusió comercial i, doncs, amb el suport de l'etiquetatge.

Curs rere curs, s'observa que l'alumnat té problemes quan s'enfronta a la lectura de les obres d'Enric Valor a les classes de l'ESO (Ensenyament Secundari Obligatori) i del batxillerat, tant a les rondalles com a les novel·les. Així, nosaltres vam fer una prova amb l'alumnat de 3r de l'ESO i de 2n de Batxillerat. Els vam fer llegir la primera pàgina de la rondalla *El llenyater de Fortaleny* (282 paraules) i de *La idea de l'emigrant* (240 paraules). Havien de llegir-les i, a més, subratllar les paraules que no coneixien o no en sabien el significat.

Al grup de 3r de l'ESO vam observar que no en coneixien 20 d'*El llenyater de Fortaleny* (7,1%) i 28 de *La idea de l'Emigrant* (11,7 %). La mateixa prova feta a l'alumnat de 2n de batxillerat millorava els resultats, però no en gran nombre.

De la rondalla, no en coneixien 14 (5%) i de la novel·la, 18 (7,5%). Com es pot constatar, és un percentatge elevat que pot dificultar la comprensió del text. Això sí, si es fes una prova similar d'alguna novel·la d'un altre autor castellà semblant, com l'esmentat *Delibes*, els resultats serien probablement semblants.

A més a més, cal indicar que la gran majoria d'aquestes paraules tenen a veure amb la natura i el camp. Cosa molt destacable, que corrobora el que s'ha explicat a la introducció i que és la causa per la qual, finalment, s'haja triat aquest lèxic per fer un diccionari representatiu de l'obra literària d'Enric Valor assaig d'un futur diccionari de tot el lèxic de Valor.

Com hem avançat, aquest diccionari pot servir perquè l'obra del mestre castellut siga accessible al lector en general. Així i tot, s'hauria de fer una obra lexicogràfica completa del lèxic a l'obra d'Enric Valor.

La natura és un personatge més per a Valor: és la columna vertebral del model de llengua que vol fer i, fins i tot, es podria afirmar que també del país que desitja. Per aquest motiu, empra un lèxic amb sinònims i amb variants de tot el domini lingüístic, encara que amb preeminència de les formes valencianes que Enric Valor més coneixia i que vol aportar al lèxic català general. És un repertori lèxic ric, variat i lligat, com he dit, sobretot al món agrari, a la fauna, a la flora...: l'objectiu és descriure i donar a conèixer el país dels valencians i amb les paraules dels valencians, enriquides amb elements d'altres parlars i del català general. No hi ha pràcticament neologismes, llevat d'algun mot d'interès generat pel mateix escriptor. També és copiós en fraseologia.

Hem recopilat un corpus lèxic i fraseològic molt representatiu perquè consta d'uns 2400 mots, unes 700 unitats fraseològiques i 200 noms propis extrets de tota l'obra literària de Valor. I una de les coses més importants que servirà per a fer estudis lexicosemàntics i fraseològics és que d'aquests 2400 mots, quasi 400, no estan enregistrats en algun dels diccionaris de referència com són el DIEC2 i DCVB. I tot això només quant al lèxic de la natura, no ho oblidem, el nostre punt d'atenció.

I.1.2. L'aportació d'Enric Valor a l'estàndard català i més específicament a l'estàndard valencià

Enric Valor fa una declaració d'intencions quan explica a la revista *Gorg* 15³ (1971, 7) que el català del País Valencià és molt ric i que cal preservar-lo i aportar-lo al català general. I, a més a més, la gran majoria d'estudiosos de la seua obra corroboren que és un fabrista convençut: Pitarch (2001), Ferrando (1997), Giner (1971), Montoya (1996), Monferrer (1999), Segarra (1999)... Un exemple són les paraules de Colomina (1995, 173): “Valor ha aconseguit combinar una gran fidelitat a la llengua fabriana i un treball per arribar a una llengua el més unitària possible, amb una admirable tasca de recuperació de la llengua de la terra, dels vells mots valencians”.

Per crear l'estàndard valencià i aportar-lo a la llengua general, l'estàndard català, el mestre Valor es basa, com ja s'ha exposat adés, en les formes valencianes dels clàssics i en la llengua rural. Enric Valor va emprar aquestes formes dels clàssics quan algunes s'havien conservat al català oriental, sobretot del Principat, i Fabra les havia arreplegades. Així, per no provocar rebuig, les legitimava perquè apareixien als autors valencians dels segles XV i XVI. I, finalment, la llengua rural, perquè és la més genuïna, per això serà important per a crear la llengua literària comuna i els diferents estàndards. I d'ací la necessitat i la importància del diccionari que es vol confeccionar.

I.3. Metodologia

I.3.1. Tria d'obres

S'ha bastit un corpus digitalitzat de les obres literàries de Valor. L'elecció d'aquestes obres ha estat la següent.

³ L'escrit de Valor és el següent: “La formació de la llengua literària moderna recolza, especialment en la nostra àrea lingüística, en l'aportació de totes les grans variants de l'idioma. Aquesta aportació és i cal que siga constant, i no ha acabat, ni molt menys; i per quant es refereix a la que pot fer el País Valencià, d'una densitat de producció bibliogràfica molt inferior a la del Principat, resta molt a fer: tenim grans reserves de vocabulari que, a Barcelona per exemple, sols es coneixen per la lectura dels clàssics; posseïm un tresor d'expressions magnífiques creades a través dels segles per la gent de la ciutat i de les nostres comarques; conservem girs sintàctics d'una gran puresa... I el nostre deure és preservar-ho, fer-ho valdre i, en una paraula, «aportar-ho» a la llengua general” (Valor, 1971, 7).

De les Rondalles, se n'ha triat la versió de l'*Obra literària completa* (1975-76; 2 volums), que inclouen les rondalles següents: *El llenyater de Fortaleny*; *Les velletes de la Penya Roja*; *La mare dels peixos*; *El patge Saguntí*; *El Castell del Sol*; *I queixalets també!*; *Els guants de la felicitat*; *El gegant del romaní*; *L'envejós d'Alcalà*; *El xiquet que va nàixer de peus*; *El ferrer de Bèlgida*; *El rei Astoret*; *El dimoni fumador*; *El castell d'Entorn i no Entorn*; *La mestra i el manyà*; *Esclafamuntanyes*; *Abella*; *L'albarder de Cocentaina*; *L'amor de les tres taronges*; *El príncep desmemoriat*; *El jugador de Petrer*; *Joan-Antoni i els torpalls*; *Llegenda del palleter*; *Home roig, gos pelut i pedra redona*; *Les animetes*; *Peret*; *Els tres plets de Pasqua Granada*; *El pollastre de festes*; *Don Joan de la Panarra*; *Nabet*; *Joan Ratot*; *Història d'un mig pollastre*; *La crida de la rabosa i Comencilda*, *Secundina i Acabilda*.

Per a les primeres obres literàries de Valor, s'ha seleccionat l'*Obra literària completa Volum III* (1982), que conté dues novel·les, *L'ambició d'Aleix⁴* i *La idea de l'Emigrant*. A més a més, el recull *Narracions de la Foia de Castalla: La foia de Castalla, Contalles de la boira, L'amic fidel i Contalla d'un orat*. Així com *Narracions intrancendents*, posteriorment anomenades *Narracions perennes*, a l'editorial Gregal: *Dany's mínims sobre coberta*, *Viatge de Nadal* i *L'experiment de Strolowickz*. Aquests tres volums de l'*Obra literària completa* (1975-76) dos volums de l'editorial Gorg i el tercer (1982), aplega tota la producció de Valor fins llavors. Finalment, les altres tres novel·les són les publicades als tres primers volums de l'*Obra literària completa* de l'editorial Tàndem: *Sense la terra promesa*, *Temps de batuda* i *Enllà de l'horitzó*.

1.3.2. Tractament informàtic

Per fer la vasta tasca d'analitzar tota l'obra literària de Valor adés esmentada, s'ha disposat de l'ajuda del Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis [CIMTAC⁵]. Cf. una descripció de les eines informàtiques que incorpora aquest corpus en Fuster (2010), Sánchez López (2010), Antolí (2011) i Martines i Sánchez (2014), ací ens limitarem a donar algunes pinzellades sobre el procés de tractament digital dels nostres textos que són importants per al resultat final.

⁴ Aquesta versió inclou les parts que foren censurades en l'edició de 1960. Hi ha una versió posterior en la qual es canvia el narrador. La història es conta en primera persona, tot i així, el model lingüístic no canvia gaire. v. Pérez Silvestre (2011, 225-226).

⁵ Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis, desenvolupat al si de l'Institut Superior d'Investigació Cooperativa IVITRA (<http://www.ivitra.ua.es>).

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 2 (2015/2)*

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragón

Jul-Dec 2015/ISSN 1676-5818

Per inserir l'obra literària d'Enric Valor en aquest corpus es van seguir els següents passos:

Primerament es va digitalitzar tota l'obra amb un programa que converteix documents en paper i d'imatges en formats editables (.doc, .txt, .rft). Com que són imatges que es converteixen a PDF, presenta moltes errades d'escaneig que han de ser corregides amb una lectura acurada i comparant-la amb els originals. Aquesta tasca permet fer una primera visió en profunditat de les obres. Seguidament amb l'ajuda de l'Intracorp, que és una de les aplicacions del programa, s'introdueixen els textos en la base de dades i, a més a més, es pot afegir l'idioma, fins i tot de fragments, i conservar la paginació de la publicació original, açò últim ajuda a l'hora de comparar amb els originals. Aquests textos són processats pel programa amb els seus diccionaris i automàticament dona una categoria i un lema a cada paraula.

Després amb el Metatagging, que és l'assistent per a la compleció de diccionaris, se cerquen les paraules a les quals no els ha adjudicat el programa una categoria i un lema. Aquesta part és interessant i molt important perquè es descobreix el lèxic més destacable, ja que no està inventariat als diccionaris de referència o pot ser siga una variant lèxica. Seguidament es procedeix a la categorització gramatical i a la lematització d'aquestes paraules seguint unes normes establertes per a la creació d'aquest MetaCorpus. Aquesta tasca semiautomàtica és lenta i s'ha de fer amb molta cura, però, si aquest procés es fa com cal, després se li traurà molt de suc, com s'ensenyarà més endavant.

Una vegada acabada aquesta categorització i lematització els textos s'incorporen a una altra eina anomenada Ivitrach, que és la base de dades on queden inserits els textos dels *MetaCorpus*, Corpus Informatizat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis.

Finalment amb l'ajuda d'una eina del CIMTAC, el Metaconcor, es pot recuperar la informació introduïda anteriorment. D'ací deriva la seua importància perquè facilita la tasca per fer cerques i llistes; de trobar el lèxic interessant com s'ha vist adés i, sobretot, de poder fer un diccionari d'autor o època com serà un dels objectius d'aquest treball.

II. Classificació del lèxic emprat

En aquesta primera part s'ha parlat molt del terme *rural*. Ara es concretarà quin lèxic entra dins d'aquest concepte i amb quins altres s'hi relaciona. Normalment se sol definir aquest mot contraposant-lo a la ciutat i a la civilització, o siga, camps, boscos i muntanyes, mar, rius i estanys i vegetació i fauna. Aquesta ordenació va una mica més enllà i es relacionarà també amb el *ésser humà*, peça clau en la construcció i en la comprensió del món. Per açò es segueix la classificació de X. Romeu (1976) encara que amb alguns canvis:

1. L'ésser humà
 - 1.1. Les parts del cos humà: el cap, el tronc, les extremitats, la mà, l'esquelet, l'aparell respiratori, la circulació, l'aparell digestiu, l'aparell excretor, el sistema nerviós, l'aparell reproductor i els sentits corporals.
 - 1.2. Naturalesa de l'ésser viu: segons els moments de la seua vida i les actituds del cos.
2. L'ésser humà a casa
 - 2.1. Composició de la casa: la distribució i les parts de la casa.
3. L'Ésser humà i la natura
 - 3.1. Distribució del temps: els dies, els dies de la setmana, els mesos, les estacions i la mesura del temps.
 - 3.2. Manifestacions de la natura: els fenòmens, els vents, el cel i els astres i el clima.
 - 3.3. Morfologia de la natura: els punts cardinals, els accidents, el paisatge i les formes.
4. Éssers animats i inanimats
 - 4.1. Els animals: que viuen a la terra, que viuen a la mar, d'aigua dolça, els crits, els moviments, els agrupaments dels animals i les parts dels animals.
 - 4.2. Els vegetals: els arbres i els arbustos, les herbes, les flors, les fruites i els fruiters, les agrupacions d'arbres i plantes, les parts de les plantes i les hortalisses i els cereals.
 - 4.3. Els minerals.
5. Les poblacions
 - 5.1. Distribució de nuclis urbans: els nuclis urbans, els que hi viuen, les botigues i els botiguers.
 - 5.2. Mitjans de transport
6. El cos humà en relació amb el medi

6.1.1. Els aliments i l'alimentació: les begudes, els queviures, els condiments, els menjars i l'home i el menjar.

7. La família: les relacions familiars.

8. El treball

8.1. Treballs diversos: els oficis, les eines i la mar (pesca i navegació).

8.2. El treball al camp: els estris de la faena, els oficis del camp, l'agricultura, el lloc on dorm el ramat, la collita i les accions relacionades amb les faenes del camp.

El nucli dur d'aquesta classificació és el format per les parts del cos humà, les manifestacions i la morfologia de la natura, els animals i els vegetals i la faena al camp. D'aquests camps semàntics s'han buidat i espigolat tots els mots relacionats que hi ha a la seua obra literària. De la resta només els menys comuns o més representatius.

III. Criteris per a la confecció del diccionari de Valor⁶

Per a l'elaboració del diccionari de Valor s'ha pres com a model el *Diccionari Descriptiu de la Llengua Catalana (DDL)* car és un diccionari actual⁷ fet amb un corpus lingüístic. Cal recordar que el de Valor es basarà en el corpus que aplega totes les seues obres literàries.

Els articles dels diccionaris s'organitzen, per tant, seguint l'estructura del *DDL* que es classifiquen en dos nivells: la capçalera i el cos.

El primer nivell és la capçalera, que està formada per l'entrada, la categoria i per la indicació de freqüència en què apareix la paraula al corpus literari de Valor. L'entrada és l'element clau per a la diferenciació dels articles lexicogràfics i van associades indissolublement a una categoria. A diferència del que fa el *DDL*, no s'indiquen els plurals a la capçalera. Així mateix, les novetats (mots, unitats fraseològiques i accepcions) que no es troben als diccionaris de referència (*DDL*, *DECat* i *DCVB*) es marquen amb el símbol*.

⁶ A l'apèndix final es troben els exemples dels criteris de confecció del diccionari.

⁷ Concretament el *DDL* respon a criteris lexicogràfics contemporanis (representació dels articles, informació sintàctica, recull de col·locacions i de les unitats fraseològiques, ordenació de les accepcions, sistema de definició, etc.)

El segon nivell és el cos de l'article que s'organitza en diversos apartats: les accepcions (descrites directament o indirectament mitjançant una remissió); les locucions (que s'associen a una entrada), la derivació i l'onomàstica (topònims i malnoms).

Des del punt de vista formal, les accepcions són descriptives encara que poden tenir alguna remissió. Les accepcions es xifren seguint una ordenació jeràrquica de dos graus potencials: el número, imprescindible i, la lletra, potestativa. D'aquest mode les accepcions semànticament properes tindran el mateix número dins de l'article. A més de marcar la freqüència de la paraula a la capçalera, també es marcarà a cada accepció i s'ordenaran aquests grups seguint aquest criteri. Aquesta norma també s'emprarà dins de cada conjunt. Usarem aquest criteri perquè no fem un diccionari diacrònic: fem un diccionari d'usos contemporanis amb un corpus tancat.

Si és un ésser animat, les accepcions s'inicien amb el nom científic per facilitar-ne la comprensió i la recerca posterior amb un llistat als annexos. La identificació precisa dels ésser vius planteja dificultats serioses: no sempre és possible concretar la varietat específica a partir tan sols de la referència del text valorià. És aquest el cas, per exemple, de *mocigaló* o *ratapenada*: a quin tipus concret es refereix el text (cf., en l'apèndix, la citació de *mocigaló* i de *ratapenada*).

D'altra banda, els mots que només apareixen en sentit figurat, a més d'explicar aquest sentit, es definirà la paraula en el sentit primari, sense exemple i es marcarà amb el símbol ϕ per a indicar que no apareix al corpus de Valor. Aquesta definició apareixerà sempre en primer lloc.

A més a més a la categoria N, s'hi afigen les marques COMPT, INCOMPT, MASS, que es refereixen a les propietats de comptabilitat i de quantificació dels noms.

Les remissions a altres mots en accepcions concretes es fan amb un superíndex on apareix un número i, si cal, una lletra. Ex.: *calamarsa*^{1a} perquè la consulta siga més clara i eficaç.

Per a les accepcions s'empra la definició del *DDL* si la paraula està enregistrada en aquest i, si no, elaborem la definició provant d'aplicar-hi uns

critèris semblants. Així i tot, de vegades, cal definir prèviament un mot que alhora actua com a definidor i que no apareix al corpus de Valor amb aquest sentit. Ex.: *calamarsa* “en general”. O si el definidor d’una paraula és una altra que no apareix al corpus, es dóna la definició pròpiament d’aquesta paraula del *DDL*C. Ex.: *granissada* on es dóna la definició de *calamarsada*.

Un altre element possible que es pot trobar a les accepcions són les col·locacions o combinacions de paraules que tenen una relació semàntica estreta basada en la concurrència freqüent (*DIEC2*). Ex.: *caure calamarsa*, *borrasca de matabra*. Com fa el *DDL*C, s’introdueixen amb el signe ⇒ i se separen de les altres amb el signe //.

Finalment, dins de les accepcions, trobarem els exemples que són citacions extretes dels textos del corpus que testimonien i documenten l’ús dels mots en el corpus literari d’Enric Valor. Les referències bibliogràfiques dels exemples es fan posant l’obra en cursiva, la data, la pàgina i la línia on apareix la paraula per fer més fàcil de trobar el mot i el context. Ex.: (*El jugador de Petrer*, 1980:199, 16).

Un altre element dels articles són les locucions, combinacions de paraules que tenen un valor semàntic o sintàctic d’un sol mot, que no són massa clares pel que fa al significat i es codifiquen amb una categoria específica i, per això, són objecte d’una descripció particular.

Els últims components que es poden trobar als articles són els derivats, encara que només usarem els predictibles⁸ que són tractats dins l’article encapçalat pel mot bàsic corresponent, com fa el *DDL*C. I l’onomàstica: toponímis i malnoms emparentats amb algun dels mots del diccionari.

Conclusió

S’ha tractat d’explicar quina és la importància de fer un diccionari de la natura de l’obra literària d’Enric Valor. Els objectius són dos. El primer és fer més accessible i coneguda l’obra als lectors contemporanis i futurs, particularment per a l’ensenyament de la llengua i la literatura. I el segon, prosseguir amb la

⁸ Els que són resultat de processos derivatius sistemàtics i transparents a nivell sintàctic i semàntic.

recuperació i difusió del patrimoni lèxic del català dels valencians iniciada pel mateix mestre castellut. Valor ja va intentar recuperar i rescatar de l'oblit els mots més genuïns que ens quedaven als valencians, com són els de l'àmbit rural, els de la terra, i els va elevar a la categoria literària. D'aquesta manera els va aportar al lèxic general i al mateix temps va contribuir a la normalització del català al País Valencià.

A més a més, hem oferit una petita mostra de com serà aquest diccionari amb els criteris de confecció, que, en la gran majoria seguiran i adaptaran, els del DDLC. I un apèndix amb alguns exemples per a il·lustrar-los.

Al capdavant, aquest diccionari és un primer pas en el futur diccionari de tot el lèxic de Valor. De bell començament, s'ha triat el lèxic de la natura perquè és la columna vertebral del model de llengua de l'escriptor de Castalla.

Apèndix final

ratapenada *f.* (1)

- [NCOMPT] Mamífer volador de l'ordre dels quiròpters, amb les ales consistents en una membrana cutània sostinguda pels dits de la mà, extraordinàriament allargats, que utilitza ultrasons per guiar-se i caçar. *Les passes de Toni ressonaven tan tètricament, que no sols li feien a ell mateix una certa temor, sinó que també donaven por a les rates penades, que cuïtaren a amagar-se per les enteranyinades voltes. (El ferrer de Belgida, 1975: 187, 25).*

mocigaló *m.* (2)

- [NCOMPT] Ratapenada¹. *Com a resposta, dalt al cel la tronada va redoblar la seua fúria, un llamp esqueixà els núvols des dels pics negres com ales de mocigaló de les Penyes de Camara... (El jugador de Petrer, 1980: 199, 16).*

escurçó *m.* (17)

- [NCOMPT] (*Vipera latastei*) Rèptil amb el tronc i la cua allargats i de secció cilíndrica, sense extremitats, amb escates sobreposades, de tonalitat entre grisa i negra i que segrega verí. *Ix el sacre, que és bastant llarg, més que l'escurçó, i ample, amb una escala pintada en el llom i una espècie de berruga damunt del morro... (Temps de Batuda, 1991: 58, 11).*

sacre *m.* (7)

1. (4) [NCOMPT] (*Elaphe scalaria*) Serp de cap molt semblant a l'escurçó, de color blanquinós amb dues ratlles negres longitudinals al llom que, en els exemplars joves, es troben connectades per unes bandes transversals a mode d'escala, que habita a les muntanyes del sud del País Valencià. *Caterina, com era consuetud i necessitat, els havia fet moltes advertències sobre els perills de l'excursió: no passar prop de cap cantalar, d'on pot eixir un escurçó o un sacre [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 160, 9).*

LOCUCIONS

•**a bot de sacre** *loc. adj.* (2) **1.** [V₁ LOC] Dit d'allò que es fa sense pensar gaire en les conseqüències i, fins i tot, sense tenir-ne cura. *Fuig, Fuig! A complir a bot de sacre! (El xiquet que va nàixer de pens, 1975: 283, 18).*

•**picar un sacre*** (a algú) *loc. verbal.* (1) **1.** [V₁ LOC] Irritar-lo. *Quin sacre t'ha picat? (La idea de l'emigrant, 1982: 262, 25).*

calamarsa *f.* (1)

1a. [NINCOMPT] Precipitació en forma de grans de glaç arredonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra. [DDL]C]

2a. [NMASS] Conjunt de grans de glaç de calamarsa^{1a} caiguts sobre una superfície. ⇒ *borrasca de ~. Els vents huracanats del nord-oest -els tramuntanals- l'assoten de vegades amb brusques borrasques de neu granular i calamarsa menuda, que ràpidament engarlanden tota la comarca. (La foia de Castalla: 1982, 321, 20).*

granís *m.* (9)

1a. (7) [NINCOMPT] Calamarsa^{1a}. ⇒ *caure ~. A més, a la darrerria d'agost, fortes tempestes de trons i aigua i a voltes de granis i pedra, solien agranar definitivament l'estiu cap a les terres de la Baixura. (Sense la terra promesa, 1991: 41, 4).*

1b. (2) [NCOMPT] Gra de glaç de calamarsa^{1a}. ⇒ *caure ~. Queia algun granisset, solt, inofensiu; (Temps de Batuda, 1991: 167, 32).*

matacabra *f.* (5)

1. [NCOMPT] Calamarsa^{1a} menuda. ⇒ *caure ~// borrasca de ~. [...] sovint puntejava neu o queien matacabres. Les pujades i baixades eren vertaderes aventures. (Enllà de l'horitzó: 163, 11).*

granissada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Episodi de calamarsa^{1a}. *L'oratge es feia cru a poc a poc amb boires, pluges, un dia fins i tot amb una petita granissada que va arribar a blanquejar. (Temps de batuda, 1991: 344, 2).*

granissar *v.* (1)

1. [V] Pedregar¹. *Fora, l'oratge tronava i plovia i granissava i feia un vent espantós. (El jugador de Petrer, 1976: 199, 3).*

pedregar *v.* (5)

1. [V] Caure calamarsa^{1a}. *Tu trobes que pot pedregar? – vaig inquirir. (Temps de Batuda, 1991: 167, 15).*

DERIVACIÓ

pedregada *f.* (9) ⇒ *com ~. [...] amb descàrrega de pluja benèfica o de pedregada devastadora. (Sense la terra promesa, 1991: p. 8, 10).*

pedregada *f.* (9)

1. Vegeu **pedregar** *v.*

Bibliografia

- ANTOLÍ, Jordi (2011), “Teoria i pràctica de la lematització al Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis-IVITRA”, Ítaca, revista de Filologia, núm. 2, pp. 253-269.
- CÁCERES, P. (2010), *Un sabio de campo*, El Mundo.
http://www.elmundo.es/especiales/2010/03/cultura/miguel_delibes/sabio.html
- CASANOVA, E. (2011), “la riquesa lèxica de l’obra valoriana” dins Lluch, Gemma i Baldaquí, Josep M., Nova Reflexió sobre l’obra d’Enric Valor”, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana “Symposia Philologica”, 20, p. 71.
- COLOMINA, Jordi (1995), “El valencià popular i col·loquial en l’obra narrativa d’Enric Valor” dins Salvador, V., Lawick van, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l’obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, p. 173.
- 1978 DCVB *DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR*, 10 VOL., PALMA DE MALL., MOLL, (TAMBÉ EN <http://dcvb.iecat.net/>).
- DDL: Institut d’Estudis Catalans. *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* [en línia]. <<http://dcc.iec.cat/ddlc/index.asp>>
- 1988 DECAT *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 9 vol., Bar., Curial.

- DELIBES, M. (1976) *S.O.S. El sentido del progreso desde mi obra*, Destino.
- DIEC2: Institut d'Estudis Catalans. *Diccionari de la llengua catalana* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007. <<http://dlc.iec.cat>>
- DNV: Acadèmia Valenciana de la Llengua. *Diccionari Normatiu Valencià* [en línia]. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2014. <<http://www.avl.gva.es/dnv>>
- FERRANDO, Antoni (1997), “Enric Valor i Vives: La passió de la llengua a través de la literatura” dins de la revista Canelobre núm. 37-38, Alacant, Institut de Cultura Juan Gil-Albert.
- FUSTER ORTUÑO, M. A. (2010). L'aplicació de les noves tecnologies a l'edició i traducció de textos: Curial e Güelfa. A: De Benedetto, Nancy & Ines Ravasini (eds.) (2010). *Da Papa Borgia a Borgia Papa. Letteratura, lingua e traduzione a Valencia*. Lecce (Itàlia): Pensa MultiMedia Editrice p. 245- 264.
- GINER, Josep (1971), pròleg a *Millorem el llenguatge*, València, Gorg.
- MARTINES, V; SÁNCHEZ, E. "L'ISIC-IVTRA i el metacorpus CIMTAC. Noves aportacions a la *Lingüística de Corpus*", *Estudis Romànics*, vol. 36, pp. 423–436, (2014).
- MONFERRER, J. R. (1999) «Enric Valor, referit especialment al País Valencià» dins Salvador, V., Lawick van, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 53-71.
- MONTOYA, Brauli (1996) «La normativa fonètica del gramàtic Enric Valor» dins Carbonell, A.ed. *Actes del simposi d'estudi i festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, pp. 195-222.
- PELLICER i BATALLER, JOAN
 2000 *Costumari botànic*, Picanya, edicions Bullent.
 2004 *Costumari botànic [2]*, Picanya, edicions Bullent.
 2004 *Costumari botànic [3]*, Picanya, edicions Bullent.
- PÉREZ SILVESTRE, Òscar. “L'ambició d'Aleix i la censura: història de l'expedient 3322/59”. Ítaca. *Revista de Filologia*. Núm. 2 (2011). ISSN 2172-5500, pp. 205-239.
- PITARCH, Vicent (2001), “Enric Valor: la percepció de la llengua” dins de “Enric Valor (1911-2000) In Memoriam”, Barcelona, Institució de les Lletres Catalanes, pp. 51-59.
- ROMEU, Xavier (1976). *Breu diccionari ideològic*. Barcelona: Teide.
- SALVADOR, Vicent (1999), “Laudatio acadèmica a càrrec del Dr. Vicent Salvador” dins Salvador, V., Lawick van, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, p. 17.
- SÁNCHEZ, Elena (2010): «Lingüística de corpus i clàssics literaris: el repte d'etiquetar la llengua antiga». De Benedetto, Nancy / Ines Ravasini (ed.): *Da Papa Borgia a Borgia Papa. Letteratura, lingua e traduzione a Valencia*. Lecce (Itàlia): Pensa MultiMedia Editrice, p. 265-274.
- SÁNCHEZ E., ANTOLÍ J. M. (2014), “L'exonímia en el *Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis (CIMTAC)*”, en: CASANOVA E., PAYÁ E. (eds.), *Topònims entre dos llengües. L'exonímia, una manifestació de la globalitat*, València, Denes, pp. 157-165.
- SEGARRA, M. (1999) «Enric Valor i la llengua normativa» dins Salvador, V., Lawick van, H.eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 27-51.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 2 (2015/2)*

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jul-Dec 2015/ISSN 1676-5818

- SÁNCHEZ LÓPEZ, E. (2010). Lingüística de corpus i clàssics literaris: el repte d'etiquetar la llengua antiga. A: DE BENEDETTO, Nancy & Ines RAVASINI (eds.) (2010). *Da Papa Borgia a Borgia Papa. Letteratura, lingua e traduzione a Valencia*. Lecce (Itàlia): Pensa MultiMedia Editrice p. 245-264. Sinclair, John (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press. Sinclair, John (2004). *Developing Linguistic Corpora: a Guide to Good Practice Corpus and Text – Basic Principles*. Oxford: University of Oxford. Consultable en línia: <http://www.ahds.ac.uk/creating/guides/linguistic-corpora/chapter1.htm>.
- TARÍN, S.; A. HERNÁNDEZ & A. NAVARRET (1998): «ENRIC VALOR I VIVES. ENTREVISTA», *TRAMUNTANA UNIVERSITÀRIA 4, VALÈNCIA, ENTESA D'ESTUDIANTS VALENCIANS I UNIVERSITAT DE VALÈNCIA*, p. 14-16.
- VALOR, Enric
1971, “L’aportació valenciana a la llengua literària”, dins revista *Gorg* núm. 15, València, ed. Gorg.
Obra literària completa, València (1975-76; 2 volums), editorial Gorg.
Obra literària completa Volum III, València (1982), Fernando Torres editor.
Obra literària completa d’Enric Valor, València, Tàndem (1991-2000; 8 vol.).
Sense la Terra promesa. Vol.1 1991.
Temps de batuda, vol. 2, 1991.
Enllà de l’horitzó, vol.3, 1991.